

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Борис Димитров Парашкевов, член на научното жури за провеждане защитата на докторската дисертация на проф. д-р Анна Чолева-Димитрова на тема „Местни и родови имена от Царибродско“ за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки“

Настоящото становище е изготвено съгласно заповед № 115 от 10.10.2018 г. на Директора на Института за български език „проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, проф. д-р Светла Коева, и на решението на научното жури от 11.10.2018 г., съставено по силата на същата заповед. Проф. д-р Анна Чолева-Димитрова, родена през 1957 г. в град София, е завършила българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ със защита на магистърска теза на тема „Проблеми на личните имена у българите“ (1981). Още тогава проличава нейният изявен интерес към ономастиката, реализиран впоследствие в дисертацията ѝ за малък докторат на тема от областта на топонимията „Местните имена в Радомирско“. От 1982 г. работи в Института за български език при БАН и по-специално в секция „Ономастика“, респ. „Приложна ономастика“. През 2003 г. се хабилитира с издадената през 2002 г. в издателството на БАН монография „Селищни имена от Югозападна България. Изследване. Речник.“. От 2004 г. до днес е ръководител на секция „Приложна ономастика“ към ИБЕ при БАН, като през 2011 г. ѝ беше присъдена академичната длъжност „професор“ по Общо и сравнително езикознание (ономастика) въз основа най-вече на ономастичното изследване с историко-етимологичен речник „Местните имена в Софийско“.

Представа за многостранната и обемиста научноизследователска дейност на проф. Чолева дава прегледът на нейните тематични изследователски области в ономастиката и публикациите в тях, каквито – накратко казано – са *антропонимията* (съвременна и историческа с реконструкции, родови имена у българите и отразената в тях народопсихология, прякори), *топонимия* (микротопонимични изследвания на околии и в исторически документи, старинна и древна топонимия, създаване на Български топонимен речник), *ойконимията* (произход и проблеми на селищните имена, сравнителна ойконимия и ойконимия на отделни околии), *хидронимията*. Застъпник е на идеята да се осъществи

стандартизация на географските имена и да се създаде електронна база данни на българската ономастика.

Към проблематиката в част от публикациите си по тези тематични кръгове тя приобщава проучването на селищните и родовите имена от един ареал на българското езиково и етническо землище извън съвременните предели на страната: „Старинната антропонимия в микротопонимията (по материали от Царибродско)“, „Родови имена от Царибродско – част от българската антропонимна система“, „Местните имена в Царибродско – част от българската онимна система“ и др.

Тези предварителни съобщения фактически се оказват предвестници за появата на една стройна и стойностна монография, озаглавена „Местни и родови имена от Царибродско“. С обем от 370 компютърни страници, тя е разчленена на увод, пет глави, приложения с карта на изследваните селища и етимологична справка за селищните имена в Царибродско. Обект на изследването, което според авторката би трябвало да покаже доколко е съхранена народната памет и доколко тя ще бъде запазена за идните поколения, са над 3000 микротопонима (местностни и водни названия) и 545 родови имена от 34 селища, запазили общи и същевременно старинни елементи от българската онимна система (стр. 15). Изрично се отбелязва, че събраният материал има претенции да е максимално изчерпателен (стр. 16). Целта на проучването е да се представи топонимната система в селищата от Царибродско, останали след 1919 г. извън българските държавни граници. Материалът е събиран отчасти на терен чрез лични анкети с помощта на осведомители сред стари местни жители. Поставени са пет задачи за решаване (стр. 17) – да се изготви речник на топонимите, да се използва богат сравнителен материал, да се обърне внимание на типологията на онимите, да се анализират родовите имена от изследвания район, да се направят изводи за древните поселищни и културни отношения в тези земи, откъснати от България през 1919 г. Авторката е използвала метода на ономастичния анализ, при който онимът се свежда до апелатив или собствено име. При етимологизиването на микротопонимите се привежда сравнителен материал от славянски и балкански езици, включително следи от тракийския език.

В първа глава е извършена езикова характеристика на названията (рефлекси на старобългарски гласни и звукосъчетания, вокални и консонантни промени) и са приведени някои морфологични особености на топонимите (форми за множествено число, членуване, падежни форми). При топонимообразуването са установени 11 суфикса с различни вариации. Под структурния анализ на топонимите са обособени осем подгрупи, като при образуваните от прилагателни е използвано словосъчетанието „адйективни топоними“ (стр. 55). Както отбелязах в предварителния си отзив за монографията, по този начин е направен опит латинското наименование на прилагателното (*nomen*) *adiectivum* да се

транскрибира с „адйектив“, което противоречи не само на правилото в книжовния ни език да не се пише <й> след съгласна (с изключение на случаи при морфемна граница от рода на: *Попйорданов*), но и на досегашната практика, утвърдила правопис на заемките *обект*, *субект*, та дори и *проект*, а не **обйект*, **субйект*, **пройект* (все минали причастни основи на префигирани глаголи с аломорфния корен *-ise-o* към базисния *ias-io* ‘хвърлям’).

В кратката втора глава топонимите са групирани по семантични критерии – названия от географски термини, растителен и животински свят, материална култура, имена, свързани с митове, легенди, предания, с манастири и оброци, с етнически названия. Въз основа на направените ономастични етимологични анализи на 3000 микротопонима от района на Царибродско проф. Чолева-Димитрова достига до два типа изводи (стр. 88 сл.). От една страна, това са старинни пластове оними, свързани с траките – най-древните местни жители. Към този пласт тя причислява три тракийски имена и поредица производни от тракийски лични имена или от преномени като част от тракийската антропонимна система. От друга страна, систематизирани са топонимни форманти, които са сигурен белег за старинност, освен това са разкрити старинни лични имена и изчезнали в говора и езика ни думи. Накрая уместно се заключава, че представените топонимни данни потвърждават общността на местните имена в България и в Царибродско, а оттук и единството на българския език, въпреки изпитаните късни влияния и твърде агресивната политика, налагана от съседите в региона (стр. 97).

Най-обемиста е трета глава (стр. 98-293), която обхваща корпуса от местни имена от Царибродско. Сам по себе си той не е просто онимен списък, а различни по обем речникови статии със семантични данни за естеството на местното име, с лексикален анализ и етимологична справка, евентуално с препратка към топонимни паралели от други региони.

На родовите имена в Царибродско с речник са посветени четвърта и пета глава (стр. 295-342). Авторката с право припомня, че в антропонимната ни книжнина изследването на родовите имена се оказва доста пренебрегнато, въпреки тяхната тясна връзка с генезиса и развитието на редица наши селища. Доколкото родовото име посочва носителите на името на основателя на рода, тоест на неговия родоначалник, в началото на четвърта глава се прецизира употребата на ономастичните термини *прякор*, *прозвище*, *жителско име*. Преди лексикографското им подреждане родовите имена в Царибродско са разпределени по словообразователни модели и семантични групи.

В приложенията е включена карта на проучените селища в Царибродско и етимологична справка за 44 селищни имена в Царибродско (бивша Царибродска околия). Следвайки методическия принцип онимът да се свежда до апелатив или собствено име, в случая посочването на

апелативната база на личното име (напр. *Бачево* – Прил. от ЛИ *Баче*, умал. от *Бачо*: *бачо* ‘по-голям брат’) намирам за информативно по-уплътнено, отколкото задоволяването само с възвеждане до личното име, напр. *Брайковци* – Жителско име от ЛИ *Брайко* (като се игнорира етимологичното уточнение примерно у Ст. Илчев: от *брайко* ‘брате мой’, пожелателно име: да остане жив и да има братя и сестри).

Авторефератът запознава обстойно със структурата на монографията и със спецификата на анализирания в нея ономастичен материал. Дефинираните от авторката в края му девет приноса са своеобразна рекапитулация на количествените и качествените резултати от изследването.

Общите ми впечатления от представената монография мога да обобща с оценката, че чрез прецизното обследване на включения в нея богат, старателно събиран онимен материал тя е още един солиден принос в българската ономастика, надграждащ досегашните творчески постижения на проф. Анна Чолева-Димитрова, част от които (18 на брой) са положени във фундамента на настоящия ѝ труд. Според мене той има всички достойнства, които дават основание на проф. д-р Анна Чолева-Димитрова да бъде присъдена научната степен „доктор на филологическите науки“.

София, октомври 2018 г.

(проф. д-р Борис Парашкевов)